

IRYDION

LITERATURA – TEATR – KULTURA

tom IV

nr 2

**Komitet Redakcyjny czasopisma
„Irydion. Literatura – Teatr – Kultura”**

Redaktor naczelny
prof. dr hab. Adam REGIEWICZ

z-ca Redaktora naczelnego
dr hab. prof. UJD Artur ŻYWIOŁEK

członkowie redakcji
dr hab. prof. UJD Agnieszka CZAJKOWSKA
prof. dr hab. Anna WYPYCH-GAWROŃSKA

Sekretarz redakcji
dr Joanna WAROŃSKA

Redaktorzy tematyczni
prof. dr hab. Adam REGIEWICZ
dr hab. prof. UJD Artur ŻYWIOŁEK

Rada Naukowa

prof. dr hab. Dariusz KOSIŃSKI (Uniwersytet Jagielloński)
prof. dr hab. Dariusz ROTT (Uniwersytet Śląski)
prof. PhDr Maria SOBOTKOVÁ (Uniwersytet Palackiego w Ołomuńcu)
doc. dr Larysa VAKHNINA (Narodowa Akademia Nauk Ukrainy)
prof. dr hab. Andrzej ZAKRZEWSKI (Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie)

Recenzenci

dr hab. Adrian GLEŃ (Uniwersytet Opolski)
dr hab. prof. Uniwersytetu SWPS Mirosław FILICIAK (Uniwersytet Humanistycznospołeczny SWPS)
dr hab. prof. UŚ Zbigniew KADŁUBEK (Uniwersytet Śląski)
prof. dr hab. Aleksander NAWARECKI (Uniwersytet Śląski w Katowicach)
dr hab. prof. DSW Jan STASIEŃKO (Dolnośląska Szkoła Wyższa we Wrocławiu)
dr hab. prof. UZ Bogdan TROCHA (Uniwersytet Zielonogórski)
prof. dr hab. Krzysztof UNIŁOWSKI (Uniwersytet Śląski w Katowicach)

Procedura recenzowania jest zgodna z wytycznymi Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego:

1. Złożone artykuły naukowe wstępnie ocenia Komitet Redakcyjny.
2. Teksty pozytywnie zaopiniowane otrzymują kod, a następnie są kierowane do dwóch niezależnych zewnętrznych recenzentów.
3. Recenzenci nie znają nazwisk ani afiliacji Autorów, którzy nie znają nazwisk recenzentów (zasada *double-blind review process*).
4. Pisemna recenzja kończy się jednoznacznym wnioskiem o zakwalifikowaniu artykułu do publikacji lub o jego odrzuceniu. Jeśli tekst wymaga poprawek, autor otrzymuje recenzję, zawierającą odpowiednie sugestie.

Wersja papierowa czasopisma jest wersją pierwotną

UNIwersytet HUMANISTYCZNO-PRZYRODNICZY
IM. JANA DŁUGOSZA W CZĘSTOCHOWIE

IRYDION

LITERATURA – TEATR –
KULTURA

tom IV
nr 2

dawniej:
PRACE NAUKOWE AKADEMII IM. JANA DŁUGOSZA
W CZĘSTOCHOWIE. FILOLOGIA POLSKA. HISTORIA I TEORIA
LITERATURY

Częstochowa 2018

Redaktor naczelna wydawnictwa
Paulina PIASECKA

Korekta
Andrzej MISZCZAK

Redakcja techniczna
Piotr GOSPODAREK

Projekt okładki
Damian RUDZIŃSKI

© Copyright by
Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie
Częstochowa 2018

ISSN 2391-8608

Wydawnictwo im. Stanisława Podobińskiego
Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego
im. Jana Długosza w Częstochowie
42-200 Częstochowa, ul. Waszyngtona 4/8
tel. (34) 378-43-29, faks (34) 378-43-19
www.ujd.edu.pl
e-mail: wydawnictwo@ujd.edu.pl

SPIS TREŚCI

Od cmokania do pieniędzy (Adam Regiewicz, Artur Żywiołek)	7
Cezary ZALEWSKI	
Dialektyka afektu i emocji w <i>Hani</i> Henryka Sienkiewicza	9
The Dialectics of Affect and Emotion in Henryk Sienkiewicz's <i>Hania</i> (Summary)	18
Beata ŁUKARSKA	
Pocałunek zmysłowy – pocałunek mistyczny w tekstach medytacyjnych polskiego baroku	19
A sensual kiss and a mystical kiss in the selected texts of Polish meditative baroque literature (Summary)	33
Tomasz FLORCZYK	
Symboliczny gest „cmoknięcia” w satyrze Juliana Tuwima. Próba analizy języka i określenia deklaracji społecznej w <i>Wierszu, w którym autor grzecznie, ale stanowczo uprasza liczne zastępy bliźnich, aby go w dupę pocałowali</i>	35
The figurative gesture of kissing in the Julian Tuwim's satire. The attempt of language analysis and the definition of social declaration in <i>The Poem In Which The Author Kindly But Firmly Asks The Multitude of His Neighbors To Kiss His Ass (Wiersz, w którym autor grzecznie, ale stanowczo uprasza liczne zastępy bliźnich, aby go w dupę pocałowali)</i> (Summary)	45
Adam REGIEWICZ	
Czy cmokanie może dorosnąć?	47
Can the chuck grow up? (Summary)	56
Milena KOŚCIELNIAK	
Cmok w polskiej piosence – od muzycznego manifestu po erotyk	57
Smacking in a Polish songs – from the musical manifesto to erotic (Summary)	67
Ewelina DZIEWOŃSKA-CHUDY	
Pocałunek na Times Square w przekazach kultury masowej	69
The Kiss in Times Square in mass culture (Summary)	83
Tadeusz SŁAWEK	
Wspólnota i jej <i>mankamenty</i> . Czytając <i>Timona z Aten</i>	85
Community and Its <i>Manquements</i> . Reading <i>Timon of Athens</i> (Summary)	107

Artur ŻYWIOŁEK

- Love for sale. Ekonomia jako źródło cierpień? (na przykładzie „tristanowskich” nowel Tomasza Manna) 109
- Love for sale. “Economics as a source of suffering” (on the example of Tristan novellas by Thomas Mann) (Summary) 132

Barbara SZARGOT

- Pieniężne kłopoty polskiego szlachcica w czasie powstania styczniowego i po nim na przykładzie *Listów z zesłania* Kazimierza Szetkiewicza 133
- Polish nobleman’s financial problems during and after the January Uprising visible in Kazimierz Szetkiewicz’s *Listy z zesłania (Letters from the exile)* (Summary) 145

Joanna WAROŃSKA

- Wolny rynek czy subwencje? Przypadek teatrów międzywojennych 147
- Free market or subsidies? The case of interwar theatres (Summary) 160

Łukasz BURKIEWICZ

- Zarządzanie zasobami ludzkimi w instytucjach kultury w kontekście pokolenia Y – szansa czy zagrożenie 161
- Human resources management in cultural institutions in the context of Generation Y – a chance or a threat (Summary) 176

Szymon GĘBUŚ

- Śladami cierpienia i traumy ([rec.] Katarzyna Bielas, *Tropiciel złych historii. Rozmowa z Martinem Pollackiem*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2012, ss. 317) 179

Od cmokania do pieniędzy

Punktem wyjścia do zbudowania niniejszego numeru, w którym refleksja o odgłosie przenika się z rozważaniami na temat ekonomii, stał się medialnie spopularyzowany gest całowania banknotów. Kojarzone z hossą, czy innym zwycięstwem finansowym, zachowanie uzmysławia, że wobec pieniądza człowiek żywi gorące uczucie, wyrażone w geście dotknięcia wartościowego papierka ustami. Trudno uciec od erotycznych konotacji wobec tak silnie afektywnego zachowania, wszak – jak dowodzą badania psychologiczne i socjologiczne – nie ma silniejszej relacji niż Eros i Mamona.

Teksty, które przedstawiamy Państwu w niniejszym tomie „Irydiona”, są zapisem dysput, które toczyły się w murach Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie w latach 2017–2018 i były skoncentrowane wokół dwóch kluczowych zagadnień: odgłosu cmokania i ekonomii.

Cmokanie było kolejnym, po milczeniu¹ i od-głosach jedzenia², zagadnieniem dotyczącym akustycznego doświadczenia, nad którym debatowali członkowie Pracowni Komparatystyki Kulturowej w ramach projektu „Kulturowa historia odgłosów”. Odgłos potraktowano jako zjawisko osadzone w znamienych kontekstach kulturowych, co pozwoliło potraktować cmokanie jako nośnik znaczeń kulturowych – powiązanych z różnymi epokami, konwencjami literatury, fotografii, muzyki, czy przestrzeniami codzienności... Cmokanie zostało zatem potraktowane jako figura retoryczna, poprzez którą można czytać przestrzeń przez nie wypełnianą; np. może to być przestrzeń przepelniona erotyzmem – w której pojawiają się seksualne zaczepki, obszar pozwalający zapomnieć o sztywnej etykiecie obyczajowej, wymiar wywołujący zachwyt, teren przesady, barokowego nadmiaru, królestwo estetyki *campu*... Na cmokanie spojrzeliśmy także jako na przejaw ekspresji człowieka wyrażającego określone emocje – od niewinnych całusków posyłanych przez dziecko, do siarczystych całusów w policzek, od miłostnego pocałunku „pieczątki”, po „cmoknięcie w mankiet”; wyrażającego zadowolenie i sytość – od dźwięku wydawanego przez ssące niemowlę, po „smoktanie” twardego cukierka; jako na element wspierający treści niesione przez „gest Kozakiewicza”; jako dźwięk towarzyszący powitaniu przyjaciółek...

Afektywny trop w badaniu dźwięku pozwolił nam znaleźć wspólny mianownik z refleksją o ekonomii. W podjętej debacie wyszliśmy od Jerome’a

¹ *Milczenie. Hermeneutyka – Antropologia*, red. A. Regiewicz, A. Żywiołek, Częstochowa 2014.

² *Od-głosy jedzenia*, red. G. Pietruszewska-Kobiela, A. Regiewicz, Częstochowa 2015.

Brunera, od poglądu, że dyskurs ekonomiczny organizuje życie jednostki oraz wspólnoty społecznej i narodowej na różnych płaszczyznach. W dużej mierze odbywa się to w wymiarze kulturowym, politycznym, a nawet religijnym. Ta ostatnia konstatacja była dla nas punktem wyjścia do postawienia tezy na temat powiązań relacji ekonomii i religii.

Wedle znanej formuły Waltera Benjamina, kapitalizm jest nowoczesną wersją religii (*quasi-religia*), której siłą napędową jest rytuał kupna i sprzedaży oraz totalne utowarowienie relacji społecznych. Z kolei, zdaniem Giorgia Agambena, kapitalizm jest destrukcyjną siłą „zmuszającą” ludzi do nieustannej konsumpcji, co staje się autopojetycznym widowiskiem, spektaklem niemającym końca. W *Profanacjach* Agamben napisze:

kapitalizm, przez to, że doprowadza do skrajności tendencje chrześcijańskie, na wszystkich poziomach upowszechnia i absolutyzuje właściwą religii strukturę oddzielenia. Tam, gdzie ofiara wyznaczała przejście z *sacrum* do *profanum* i z *profanum* do *sacrum*, znajdujemy nieustanny całościowy i wielokształtny proces separacji, który naznacza każdą rzecz, przestrzeń i ludzką działalność, aby oddzielić ją od niej samej; z obojętnością odnosząc się zaś do cezury *sacrum–profanum*, boskie–ludzkie. W swojej skrajnej postaci religia kapitalistyczna urzeczywistnia czyste oddzielenie, niczego już nawet nie oddzielając...

W tym samym tekście pojawia się wypowiedź Waltera Benjamina, wedle którego

kapitalizm to pierwszy przypadek kultu nie tyle pokutniczego, ile wywołującego poczucie winy. [...] Potworne poczucie winy, które nie zna odkupienia, przeradza się w kult nie po to, by winę zmazać, lecz by ją upowszechnić [...], a w końcu obarczyć winą samego Boga.

Rozwój gospodarczy, poprawa infrastruktury, wzrost zamożności wielu ludzi w ostatnim ćwierćwieczu każą postawić pytanie o cenę (i ocenę) tych zjawisk, zwłaszcza dlatego, że towarzyszą im inne tendencje: nierówności społeczne, zapaść w kulturze, edukacji i mediach, postawy chciwości i zysku za wszelką cenę, degradacja więzi międzyludzkich, traktowanie neoliberalnego modelu gospodarki jako naturalnego porządku rzeczywistości... Jako ludzie nauki chcieliśmy krytycznie spojrzeć na ideologiczne konstrukcje, na których ufundowany został współczesny model życia społecznego. Wszak nauka jedynie weryfikuje hipotezy, nie powinna przyczyniać się do umacniania hegemonicznych dyskursów i światopoglądów...

W tym miejscu pozostaje nam tylko zaprosić Państwa do lektury.

prof. dr hab. Adam Regiewicz
prof. UJD dr hab. Artur Żywiołek